

Podcasten Tiedon luo: Avsnitt 4, sammanfattning

Henrik Meinander och Perttu Pölönen: Om man inte förstår historia försvinner också framtiden

Henni Purtonen: Förändringarna i arbetslivet kräver nytänk. Jag tror starkt på att man kan påverka framtiden genom valen man gör. Framtiden inträffar inte av sig själv, man skapar den. I det här podcast-avsnittet målar vi inte upp skräckbilder av att arbetet tar slut, utan funderar över hur arbetet kommer att förändras och vilken kompetens som skulle kunna vara till nytta i framtidens arbetsliv. Hur återspeglas de samhälleliga förändringarna i arbetslivet? Vem kan vi lita på i framtidens föränderliga värld? Välkomna till podcasten Tiedon luo, Henrik Meinander, filosofie doktor och professor vid Helsingfors universitet, och Perttu Pölönen, uppfinnare, kompositör, futurist och företagare. Perttu, vilket slags framtida arbetsliv är vi på väg mot för tillfället?

Perttu Pölönen: Arbetslivet har också tidigare genomgått revolutionerande perioder, förändringar i sig är alltså inget nytt. Men det sker nog kanske snabbare än tidigare. Nu när artificiell intelligens, robotik och analys börjar ersätta människan, kommer vi att ta ett steg framåt. Det är kanske mer fråga om vad vi nu kommer att göra som tekniken inte kommer att kunna göra i framtiden. Vi har gått från ladugården till fabriken och från fabriken till kontoret. Men jag skulle inte tro att vi kommer att stanna på kontoret. Om man relaterar till arttypiskt beteende hos djur, så inte är det naturligt för oss människor att vi sitter framför datorskärmen flera timmar i sträck. Om en maskin kan utföra det i stället, kommer det att tvinga oss människor att utveckla våra mänskliga färdigheter. Det handlar om vad vi har som maskinerna inte har. Vi har förmågan att tillämpa på ett helt annat sätt, vi har förmågan att tolka och ge saker betydelse. Vi kan se i ögonen, röra någon vid axeln, vi kan tolka kroppsspråk. Jag tror att sådana mänskliga egenskaper kommer att framhävas. Ju mer teknisk och digital världen blir, desto mer behöver vi en motvikt. Desto mer mänsklighet tror jag att vi kommer att behöva.

Henni: Om vi talar om svaga signaler, om att göra prognoser och förutse, så Henrik: hur väl har man tidigare kunnat läsa signaler och hurdana exempel på lyckade eller misslyckade tolkningar har vi i våra historieböcker?

Henrik Meinander: Man har försökt hitta eller lägga märke till svaga signaler särskilt i samband med kriser, alltså i krigstider. Om man till exempel tänker på EU:s föregångare förutsåg man att om man inte kunde lösa konkurrenssituationen som då fanns mellan Västtyskland och Frankrike, så skulle den negativa spiralen mellan dessa länder bara fortsätta. Det var liksom grundidén för EU, och den har burit sig ända till i dag. Det här beaktas hela tiden inom EU. Sedan kan man säga att när den nordiska välfärdsstaten skapades, grundade den sig också på mycket forskning. Man kunde bevisa att inkomstöverföringar har positiva effekter. Och det ser man idag i de nordiska samhällena. Jag påstår inte att det enbart beror på det dåtida planeringsarbetet, men det hade en inverkan.

Henni: Vi har en kunnig och välutbildad befolkning i Finland. Hur kan företagen vara framgångsrika i framtiden och vad krävs det av dem för att de ska kunna fortsätta konkurrera på den hårda globala marknaden?

Perttu: Jag kastar bollen till lagstiftarna. För det som ekonomin och företagen behöver är talanger. Det vill säga: vem kodar och vem utför? Men hur får vi hit dem? Det är kanske mer en regleringsfråga. Om vi nu tar Nya Zeeland som exempel: där finns lite flexiblare flygtrafiklagar, därför är det lätt att utveckla och testa drönare där. Singapore är ett ställe dit många företagare har sökt sig, eftersom det är snabbare och smidigare att komma vidare där. Det anses vara ett företagarevänligt ställe. De har genom sin egen lagstiftning skapat sådana omständigheter som

liksom en magnet tvingar talangerna att söka sig dit, att hej, här finns det möjligheter. I stället för att vi nu i Finland med alla medel försöker vaska fram talanger, skulle vi kunna skapa en sån miljö som gör det möjligt att pröva på i praktiken. Så att företagarna inom artificiell intelligens och de som utvecklar automatisk trafik skulle komma hit för att utveckla sina idéer. Det är snarast en lagstiftningsfråga. Är det möjligt för företagen att kunna verka här?

Henrik: Jag tycker att det är en bra idé att skapa ett samhälle med gynnsamma förhållanden. Finlands industrialisering började ju till stor del från att vi hade träd och vattendrag och marknader i Ryssland och Mellaneuropa. Och sedan kom det folk från Norge och Sverige och även från Finland och investerade i fabriker. När man samtidigt byggde järnvägar, började saker hända snabbt.

Henni: Nu går vi vidare och lyssnar på Lasse Skog, divisionschef för Ekonomi, information och arbetsliv vid Statskontoret, som berättar om hur man gör innovationer med knappa resurser.

Lasse Skog: För några år sedan hade jag tillfälle att besöka Kenya i samband med ett coachningsprogram. Tanken var att föra statsförvaltningens ledare från några länder till en ny slags miljö, där innovationsverksamheten är aktiv och mycket annorlunda än vi är vana vid. Vi var i Nairobi i några dagar och var vi än rörde oss såg man att mobilbetalning var mycket vanligt. Det var en tjänst som hette M-pesa. Tjänsten används i stor utsträckning i Östafrika, där det har skett en snabb övergång från kontantekonomi till mobilbetalning. I Kenya har nämligen ganska få över huvud taget ett bankkonto, för att inte tala om ett kredit- eller betalkort. De flesta har dock telefon och konto hos teleoperatören. De här resurserna utnyttjades i innovationen. M-pesa påminde lite om vår MobilePay-tjänst även om M-pesa var betydligt simplare. Men det fungerade bra ändå. Det här är ett exempel på en innovation som genomfördes med mycket knappa resurser, men som ändå resulterade i en tjänst med nästa samma funktionaliteter som hos MobilePay. Flera utländska företag verkade utveckla sina innovationer i Nairobi. Frågan är hur Europa kommer att klara sig i framtiden, även om vi fortfarande har stora resurser.

Perttu: Det här låter bekant för mig. Jag var själv i Nairobi strax före coronaviruset. Där talade jag med en chef för en startup hub och frågade honom hurdana företag och företagare det finns i Nairobi. Han berättade att han på förmiddagen träffat en företagare som byggt en drönare i sitt eget garage. Det var dock fråga om en lite större version, eftersom han själv kunde flyga med den. Sedan fanns det en annan ung företagare som var ingenjör och hade byggt en ny gatuskoter. Han var rörelsehindrad, så han hade byggt en skoter som han lättare kunde ta sig upp på. Den kommer nu att börja massproduceras. När jag lyssnade på dessa människor tänkte jag att här i Nairobi sitter det Oppfinnar-Jockar i garage ute på glesbygden och uppfinnar helt otroliga saker. I Finland är utgångsläget ganska mycket bättre, men har vi Oppfinnar-Jockar, eller var finns de? Jag upplevde att det flödar en energi i Nairobi som är svår att beskriva och som kommer av att landet befinner sig i en utvecklingsfas då stor aktivitet pågår hela tiden. Så jag tror nog att vi ska hålla ögonen och öronen öppna för vad dessa länder i har att komma med.

Henrik: När man har uppnått en viss levnadsstandard och trygghet, inspireras eller tvingas man inte till förändringar. Men visst påverkar miljön oss, och finländarna reser. I och med coronan kanske reskulturen ändras och det kan inverka positivt på vårt sätt att se på oss själva och på vårt samhälle. Nya innovationer kan handla om just det hur vi organiserar livet här i Finland. Det har gjorts olika mätningar av var människor är som lyckligast, och till mångas förvåning är det vi som borde vara de allra lyckligaste. Jag säger inte att det är fel information, men den borde analyseras noggrannare. Min tolkning av resultaten av dessa olika mätningar är att de till en stor del beror på att Finland relativt sett är jämlikare än något annat land. Finland är naturligtvis ett klassamhälle, men det är ett faktum.

Henni: Hur ser vi till att alla i samhället hänger med? I och med att arbetets innehåll och kompetensbehoven förändras och strukturerna på arbetsmarknaden förnyas, så undrar jag om alla kommer att hänga med i framtidens arbetsliv?

Perttu: Det bekymrar mig också. Vi ser redan nu en polarisering i form av klart högavlönade kontra lågavlönade arbeten. Det faktum att arbetslivet splittras allt mer, att det kommer att bli fler tillfälliga jobb och mikroföretagande, inger inte så mycket trygghet åtminstone hos mig. Stabilitet och säkerhet värdesätts fortfarande. Frågan är hur vi ska få alla att hänga med. Teknikens beskaffenhet är sådan att den skapar ojämlikhet. Ju snabbare den utvecklas, desto mer ojämlikhet skapar den, åtminstone tillfälligt. Vissa har möjlighet att surfa, vissa inte, vissa har nya apparater, vissa inte. De privilegierade har enorm nytta av de nya möjligheterna. Hur kan vi så snabbt som möjligt demokratisera det här så att alla blir delaktiga? Jag tycker att det här är en av de största utmaningarna.

Henrik: Om jag betraktar samma fråga ur en vetenskaplig och historisk synvinkel kan jag säga att det är en bra kombination om man är specialiserad inom ett område, men förmår lyfta blicken och ta del av också annan forskning. Därför kommer till exempel humanister att spela en mycket viktig roll i samhället i framtiden, eftersom de utbildas i samhälls- och tidsmässig tredimensionalitet. Och med det menar jag att man inser att våra tankar hela tiden finns både i det förflutna och i framtiden, att vi hela tiden rör oss på den här tidsaxeln och befinner oss i nuet endast i korta ögonblick. Det här är viktigt att komma ihåg.

Liisa: I statsförvaltningen befinner vi oss i samma brytningstid som alla andra, och å andra sidan ska vi förbereda samhällsstrukturen så att den fungerar även i framtiden. Förändringen präglas inte bara av den pågående fjärde industriella revolutionen, utan också av den offentliga sektorns mål, som regeringsprogrammet ställer. Och även den offentliga förvaltningens nya strategi. Vårt mål är att vi ska ha världens bästa offentliga förvaltning, som är interaktiv och som samarbetar på alla olika plan, arbetar fenomenbaserat, har en tväradministrativ samarbetsförmåga samt är förutseende och resiliert. Förvaltningen måste kunna utnyttja de olika möjligheterna med digital teknisk utveckling, möjliggöra kontinuerligt lärande för sina anställda och förstås beakta de allmänna strukturerna i samhället. Till det här hör också att ledarskapet förnyas, och målet att vara en konkurrenskraftig arbetsgivare. Och att vi utreder och granskar olika strukturer, till exempel i fråga om beskattning eller social trygghet, hela socialförsäkringssystemet, så att vi också i fortsättningen ligger i framkant när det gäller välfärden.

Henni: Perttu, hurdan identitet och jagbild behöver vi i det förändrade arbetslivet?

Perttu: Vi kommer åtminstone att behöva flexibilitet och rörlighet. Att skilja på sin privata och yrkesmässiga roll är också viktigt. Du är inte den titel du har. Vi behöver mer rörlighet och där kan ett bättre ordförråd vara till hjälp. Att vi ser oss själva till exempel genom våra kompetenser. Jag skulle vilja föreslå att vi ger oss själva roller utifrån våra kompetenser, till exempel att du är den som förtydligar, klargör, möjliggör eller inspirerar. På det här sättet kunde vi lyfta fram våra egna kompetenser.

Henrik: Ja, jag tror att det här skulle vara bra i synnerhet i Finland. Vi har ju bra produkter och utbildad personal, vi kunde gärna lyfta fram vad vi har att erbjuda, också internationellt.

Henni: Nu när ni båda tänker på era egna erfarenheter och tankar och tittar in i den fiktiva kristallkulan utifrån dem, hur ser det framtida arbetslivet ut?

Perttu: Jag hoppas åtminstone att den är mänsklig, uppskattande och respektfull, inte kortsiktig och kaotisk. Om man inte upplever att man är en viktig del av teamet eller gemenskapen vill man knappast engagera sig. Det kommer säkert att vara en utmaning att hitta arbete som motsvarar den egna kompetensen och som upplevs som betydelsefullt. Men jag tror att vi människor är

väldigt bra på att anpassa oss. Jag tror alltså att arbetslivet nog kommer att vara mänskligt också i framtiden.

Henrik: Jo, det var bra sagt. Sen kan man också tillägga att begreppet arbete kan tänkas blir vagare i framtiden eller inte betyda så mycket. Det kan hända att tekniken och allt det nya leder till att vår uppfattning om vad arbete är inte är den samma i framtiden.